

**Організаційно-правові засади
природоохоронної діяльності та
збереження біорізноманіття в Україні.**

**Міжнародні природоохоронні
конвенції та угоди**

Вперше поняття «об'єктів особливої державної охорони», до яких належать і об'єкти ПЗФ, було введено у законі «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.) – екологічній конституції України

Законодавством України території та об'єкти природно-заповідного фонду охороняються як **національне надбання**. Вони є унікальними об'єктами, що не піддаються відтворенню, втрата або руйнування яких матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства. Тому щодо територій і об'єктів природно-заповідного фонду встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Завданням законодавства про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій сфері.

Засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність спеціальних дій, видів діяльності тощо, які дають можливість забезпечити збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) – є основним та визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів та об'єктів.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Розділ II. УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ III. РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ IV. ОХОРОННІ ЗОНИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ V. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЯХ ТА ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VI. ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VII. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ Й ОГОЛОШЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

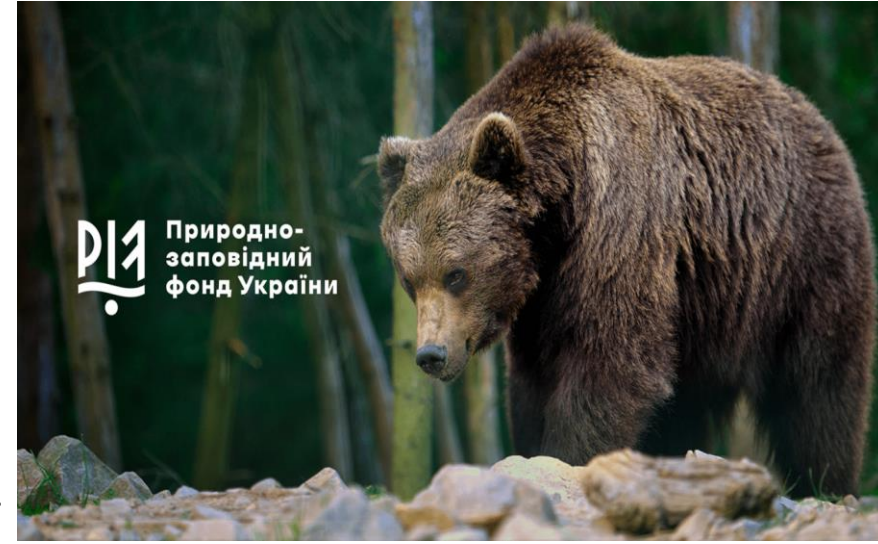
Розділ VIII. ДЕРЖАВНИЙ КАДАСТР ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ IX. ОХОРОНА ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ, КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЇХ РЕЖИМУ

Розділ X. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Розділ XI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завданням законодавства України про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Стаття 3. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Стаття 4. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Стаття 5. Правові засади функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 8. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 9. Види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 10. Права громадян з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

До складу природно-заповідного фонду України належать території та об'єкти одинадцяти категорій:

- ✓ природні заповідники;
- ✓ біосферні заповідники;
- ✓ національні природні парки;
- ✓ регіональні ландшафтні парки;
- ✓ заказники;
- ✓ пам'ятки природи;
- ✓ заповідні урочища;
- ✓ ботанічні сади;
- ✓ дендрологічні парки;
- ✓ зоологічні парки;
- ✓ парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду розрізняються за природним походженням, порядком створення, юридичним статусом, правовим режимом охорони та використання, функціональним зонуванням території та іншими ознаками.

До природно-заповідного фонду України належать:

природні території та об'єкти - природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Рішення про створення *природних заповідників, національних природних парків*, а також щодо інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення приймаються **Президентом України**

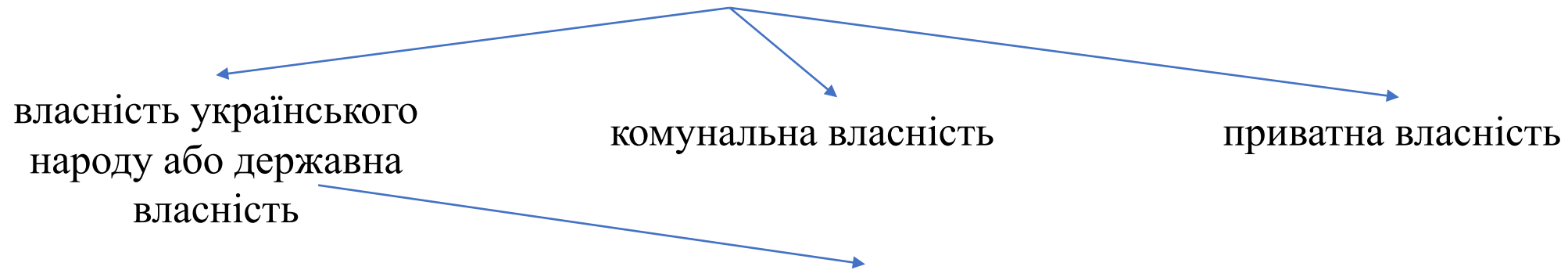
Рішення про створення біосферних заповідників приймається з додержанням вимог міжнародних договорів та міжнародних програм, учасником яких є Україна.

Рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду приймається Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду визначаються відповідно до Земельного Кодексу України та Закону «Про природно-заповідний фонд України»

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду

Відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України», території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю українського народу, тобто не підлягають приватизації та передачі в комунальну власність;

регіональні ландшафтні парки, зони – буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму – біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності українського народу, так і в комунальній або приватній власності;

ботанічні сади, дендрологічні парки та зоопарки, створені до прийняття цього закону (тобто до 16 червня 1992 року), не підлягають приватизації.

Відповідно до вимог Земельного Кодексу України, землі державної власності, зайняті під об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, не підлягають переданню ні в приватну, ні в комунальну власність. При цьому не передаються у приватну власність землі державної власності з розташованими на них об'єктами природно-заповідного фонду як загальнодержавного, так і місцевого значення.

Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів.

Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду

найбільш повного обмеження діяльності (повне вилучення природних комплексів з господарського, рекреаційного та іншого використання)

природні заповідники,
пам'ятки природи

часткового обмеження діяльності (часткове вилучення природних комплексів або окремих компонентів з господарського, рекреаційного та іншого використання)

заказники, заповідні урочища

диференційований

біосферні заповідники,
національні природні парки,
регіональні ландшафтні парки,
ботанічні сади,
дендрологічні парки,
зоопарки, парки-пам'ятки
садово-паркового мистецтва

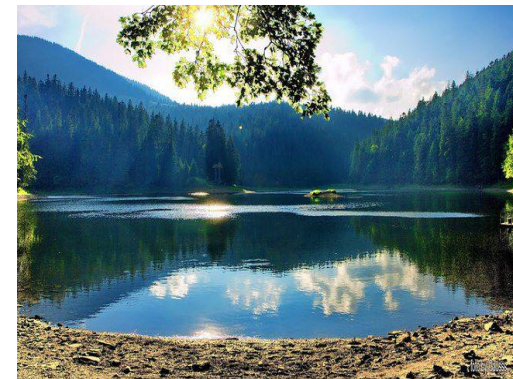
Розділ II. УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Управління природними заповідниками, біосферними заповідниками, національними природними парками, ботанічними садами, дендрологічними та зоологічними парками загальнодержавного значення, а також регіональними ландшафтними парками здійснюється їх спеціальними адміністраціями. Спеціальні адміністрації очолюють керівники, які мають екологічну, біологічну або географічну освіту та які призначаються за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, а на території Автономної Республіки Крим - також з Головою Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Розділ III. РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

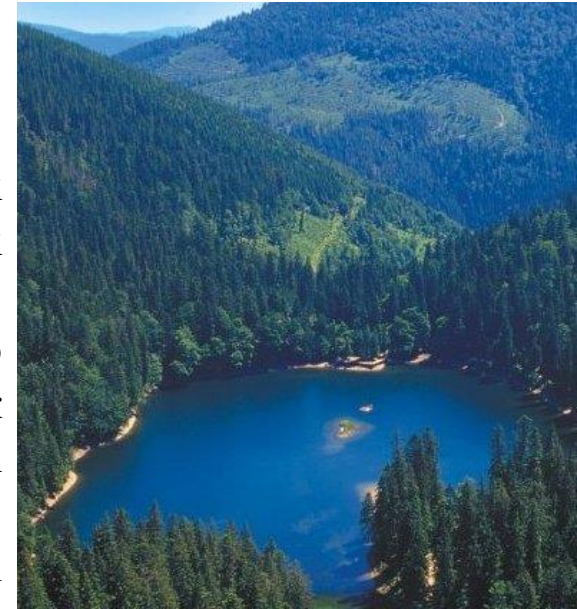
Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду - це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів.

Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається відповідно до цього Закону з урахуванням їх класифікації та цільового призначення.

Розділ IV. ОХОРОННІ ЗОНИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

- ✓ Для забезпечення необхідного режиму охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників, запобігання негативному впливу господарської діяльності на прилеглих до них територіях установлюються охоронні зони.
- ✓ В разі необхідності охоронні зони можуть установлюватися на територіях, прилеглих до окремих ділянок національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, а також навколо заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.
- ✓ Розміри охоронних зон визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях.
- ✓ Режим охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається з урахуванням характеру господарської діяльності на прилеглих територіях, на основі оцінки її впливу на довкілля.
- ✓ В охоронних зонах не допускається будівництво промислових та інших об'єктів, мисливство, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України.
- ✓ Положення, що визначають режим кожної з охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду, затверджуються державними органами, які приймають рішення про їх виділення.
- ✓ Охоронні зони територій та об'єктів природно-заповідного фонду враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації.

Розділ V. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЯХ ТА ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Науково-дослідна робота на територіях природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду проводиться з метою вивчення природних процесів, забезпечення постійного спостереження за їх змінами, екологічного прогнозування, розробки наукових основ охорони, відтворення і використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів

Основною формою узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів, виконаних у природних заповідниках, біосферних заповідниках, національних природних парках, є їх **літописи природи**, матеріали яких використовуються для оцінки стану навколишнього природного середовища, розроблення заходів щодо охорони та ефективного використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

[Порядок підготовки та програма Літопису природи](#) затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, разом із Національною академією наук України.

Розділ VI. ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Ефективна організація і функціонування природно-заповідного фонду забезпечуються на основі використання таких економічних засобів:

- ✓ економічного обґрунтування організації та розвитку природно-заповідного фонду;
- ✓ економічної оцінки територій та об'єктів природно-заповідного фонду, ведення їх кадастру;
- ✓ диференційованого визначення джерел і нормативів фінансування організації та функціонування природно-заповідного фонду;
- ✓ надання відповідним підприємствам, установам та організаціям, що забезпечують функціонування природно-заповідного фонду, податкових та інших пільг;
- ✓ компенсації у встановленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про природно-заповідний фонд.

*Фінансування заходів щодо природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків загальнодержавного значення здійснюється за **рахунок державного бюджету України**. Для цієї мети можуть також залучатися кошти бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.*

*Фінансування заходів щодо регіональних ландшафтних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків місцевого значення здійснюється за **рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів**. Для цієї мети можуть також залучатися кошти позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.*

*Витрати, пов'язані із забезпеченням режиму охорони заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, здійснюються за **рахунок підприємств, установ, організацій, інших землевласників та землекористувачів, на території яких вони знаходяться**.*

У разі необхідності проведення *спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду зазначених категорій, можуть виділятися кошти:*

державного бюджету - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

місцевих бюджетів - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Викуп земельних ділянок, що перебувають у приватній та комунальній власності, для суспільних потреб під території та об'єкти природно-заповідного фонду здійснюється в порядку, визначеному законом, за рахунок:

Державного бюджету України - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

місцевих бюджетів - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Екологічні фонди об'єктів природно-заповідного фонду

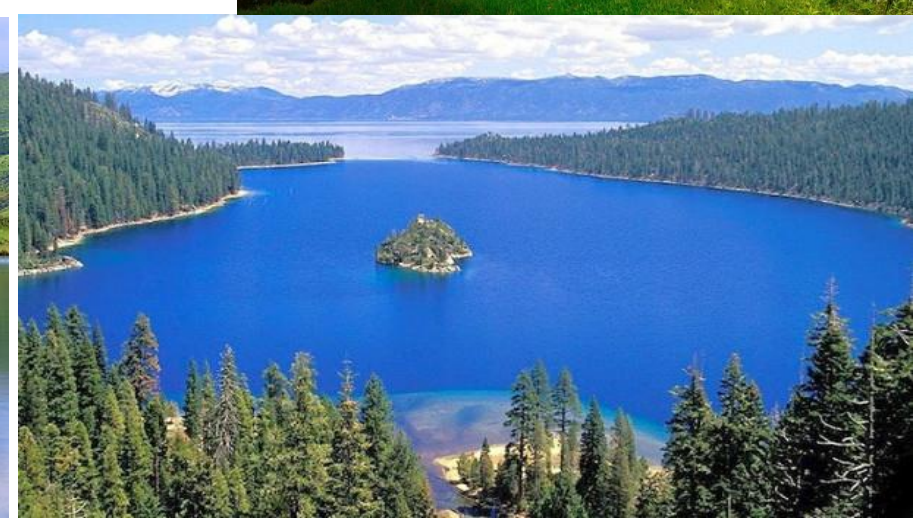
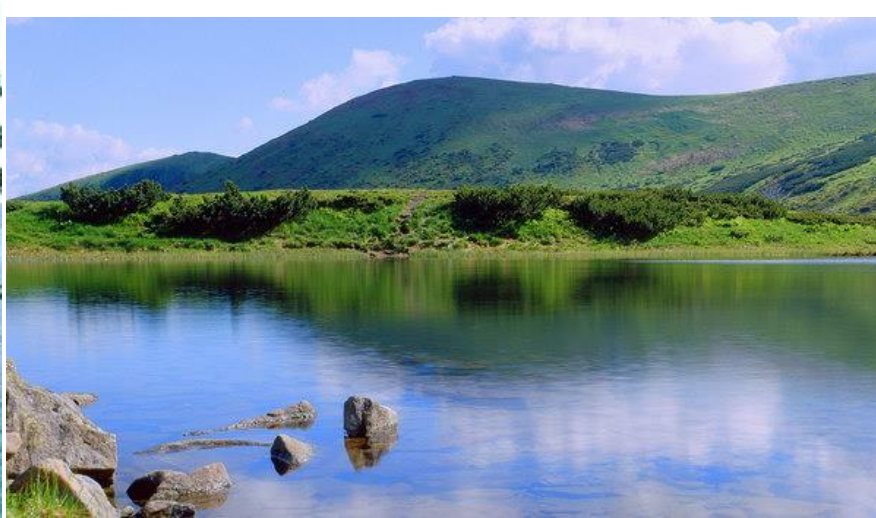
Для фінансування природоохоронних заходів можуть створюватися цільові екологічні фонди природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків.

До цих фондів надходять:

- ✓ частина штрафів та грошових стягнень за шкоду, заподіяну їм у результаті порушення законодавства про природно-заповідний фонд, у розмірі 70 відсотків загальної суми штрафів та грошових стягнень;
- ✓ кошти, одержані від реалізації конфіскованого або вилученого відповідно до законодавства майна, яке було знаряддям або предметом екологічного правопорушення на їх території;
- ✓ частина платежів підприємств, установ та організацій за забруднення відповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що визначається на підставі еколого-економічної оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище;
- ✓ цільові та інші добровільні внески підприємств, установ, організацій, у тому числі міжнародних і зарубіжних, та громадян.

Для компенсації шкоди, заподіяної на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду внаслідок стихійних природних явищ чи промислових аварій і катастроф, проводиться обов'язкове **державне чи комерційне екологічне страхування** заінтересованих підприємств, установ та організацій. В порядку, що визначається законодавством України, можуть бути встановлені й інші види страхування природно-заповідного фонду.

Розділ VII. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ Й ОГОЛОШЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VIII. ДЕРЖАВНИЙ КАДАСТР ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду є системою необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду.

Міндовкілля запустило відкритий □
електронний державний кадастр територій
та об'єктів □ ПЗФ

Він розміщений на вебпорталі #ЕкоСистема

<https://eco.mepr.gov.ua/>

Розділ ІХ. ОХОРОНА ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ, КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЇХ РЕЖИМУ

Охорона природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, а також регіональних ландшафтних парків, управління якими здійснюється спеціальними адміністраціями, покладається на служби їх охорони, які входять до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України. Положення про службу державної охорони природно-заповідного фонду України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ X. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Відповідальність за порушення законодавства – це відносини між державою в особі правоохоронних органів, спеціально уповноважених органів у галузі охорони навколишнього природного середовища, інших спеціально уповноважених суб'єктів, – з одного боку, і фізичними особами (громадянами, посадовими чи службовими) – з іншого щодо застосування до порушників відповідних стягнень. *Вихідним механізмом юридичної відповідальності є факт правопорушення* – порушення вимог, виражених у нормах права.

Розділ XI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Україна бере участь у міжнародному співробітництві в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду на основі багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод. З цієї метою розробляються і реалізуються міжнародні наукові та науково-технічні програми, забезпечується обмін одержаною науковою інформацією, створюються на суміжних територіях заповідники, національні природні парки і інші території та об'єкти природно-заповідного фонду, організуються спільна підготовка науковців і фахівців, еколого-виховна та видавнича діяльність.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ Закон України «Про тваринний світ» (від 13.12.2001 № 2894-14). Правові засади в галузі охорони, використання й відтворення тваринного світу. Об'єкт регулювання та його законодавчі засади, права власності щодо тваринного світу, основні вимоги та принципи охорони, невиснажливого використання й відтворення тваринного світу, права та обов'язки громадян, повноваження державних органів у галузі охорони, використання й відтворення тваринного світу. Організація та ведення моніторингу тваринного світу.
- ✓ Закон України «Про рослинний світ» (від 9.04.1999 № 591-XIV). Повноваження органів державної влади щодо питань охорони та ведення обліку цінних об'єктів рослинного світу та його кадастру, обов'язки користувачів щодо ресурсів рослинного світу, питання моніторингу й збереження рослинного світу.
- ✓ Закон України «Про Червону книгу України» (від 07.02.2002 № 3055-14). Збереження та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного й рослинного світу. Охорона видів, моніторинг за станом популяцій. Ведення Червоної книги України. Національна комісія з питань Червоної книги України. Положення інших законів, де йдеться про особливості використання та охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ «Лісовий кодекс України» (від 8.02.2006, № 3404-IV). Правові засади ведення лісового господарства в Україні. Права власності на ліси, державне регулювання та управління у сфері лісових відносин, основні завдання та зміст організації лісового господарства, функціональний поділ лісів, використання й відновлення лісів, а також державний кадастр та облік лісів, моніторинг стану лісів та їх сертифікацію, механізми зміни цільового призначення лісових ділянок, охорони лісів і збереження лісового біорізноманіття, фінансування лісового господарства, відповідальність за порушення лісового законодавства, використання міжнародних договорів, які стосуються ведення лісового господарства.
- ✓ «Земельний кодекс України» (від 25.10. 2001 року, № 2768-III) та «Водний кодекс України» (від 6.06.1995 року, № 213/95-ВР). Правові засади використання земельних і водних ресурсів, державні кадастри, облік, моніторинг, охорона.
- ✓ Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» (від 21.09.2000 р.)
- ✓ Закон України «Про екологічну мережу України» (від 24.06.2004 р.). Завдання закону «Про екологічну мережу України». Принципи формування, використання та збереження екомережі, організація державного управління. Право власності на об'єкти екомережі.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ Підзаконні акти й інші нормативно-правові джерела екологічного права відносно територій і об'єктів, що охороняються:
- ❖ Постанови Верховної Ради України «Про програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні» (від 22.09.1994 р.);
- ❖ «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (від 05.03.1998 р.);
- ❖ Указ Президента України № 611/2009 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні»;
- ❖ Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу» (1994 р.);
- ❖ «Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу» (2006 р.);
- ❖ Постанови Кабінету Міністрів України: «Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України» (1997 р., № 439);
- ❖ «Про затвердження тПоложення про регіональні кадастри природних ресурсів» (2001 р., №1781);
- ❖ «Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» (2002 р., № 1287) як законодавчі засади збереження біорізноманіття України;
- ❖ «Положення про Зелену книгу України» (затвержене постановою Кабінету Міністрів України № 1286 від 29 серпня 2002 р);
- ❖ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 – 2025 роки» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.09.2004 р., № 675-р), яке зазначає необхідність проведення інвентаризації, таксономічних досліджень та організації постійних спостережень і моніторингу за станом видів і популяцій, у тому числі ключових і фонових видів.

Конвенція про біологічне різноманіття, 1992 р,м. Ріо-де-Жанейро

Цілями Конвенції є збереження біологічної різноманітності, стійке використання його компонентів і спільне отримання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів, у тому числі шляхом надання необхідного доступу до генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування.

У 1995 році [Україна](#) ратифікувала конвенцію про біологічну різноманітність, узявши при цьому на себе ряд зобов'язань, у тому числі зобов'язання по розробці національної стратегії по збереженню біорізноманітності.

Конвенція про водно-болотні угіддя, 1971 р, м. Рамсар, Іран

Рамсарська конвенція є першою глобальною угодою з охорони та збереження природних ресурсів. Її назва відображає початкову мету угоди – зберегти водно-болотні угіддя, як середовище для водоплавних птахів. Поступово мету Конвенції було розширено і зараз вона охоплює всі аспекти збереження та збалансованого використання водно-болотних екосистем, цінних для збереження біологічного різноманіття та забезпечення існування людини.

Мета конвенції - припинити втрати водно-болотних угідь та зберігати існуючі. Завданням конвенції є привернути увагу до проблем водно-болотних угідь та раціонального використання ресурсів.

29 жовтня 1996 р. після схвалення Верховною Радою відповідного закону, Україна поновила своє членство з часів СРСР. Нині Україна є стороною Рамсарської конвенції та згідно з її положеннями сама визначає (на основі критеріїв, визначених Конвенцією) на своїй території водно-болотні угіддя, придатні для внесення до «Списку водно-болотних угідь міжнародного значення» (Рамсарський список), готує їх описи і надсилає для розгляду і затвердження до Секретаріату Рамсарської конвенції.

На виконання зобов'язань України в рамках Рамсарської конвенції Кабінет Міністрів України постановою «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» (№ 935 від 23.11.1995 р.) затвердив перелік з 22 водно-болотних угідь України міжнародного значення загальною площею 650 тис. га. В 1998 р. Бюро Рамсарської конвенції включило ці угіддя до офіційного Переліку рамсарських угідь. Так було започатковано формування в Україні мережі водно-болотних угідь міжнародного значення.

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин, 1979 р, м.Бонн

Ставить своєю метою збереження наземних і морських мігруючих видів тварин, також птахів повсюди на шляху їх міграції. Договір був складений під егідою Програми ООН з охорони навколишнього середовища (UNEP) та стосується збереження живої природи та місць існування тварин у світовому масштабі.

Україна приєдналася до Конвенції
Законом України від 19.03.1999

Мігруючі види тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, включені до **Додатка I Конвенції**. Партнери Боннської конвенції мусять намагатися забезпечити суворий захист цих видів, охорону або відновлення місць їхнього існування, зменшувати вплив перешкод на шляхах міграції та контролювати інші фактори, які можуть становити загрози.

Мігруючі види тварин, що потребують істотної допомоги шляхом міжнародної кооперації, включені до **Додатка II Конвенції**.

Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів, 1995 р

Відповідно до Угоди сторони мають здійснювати заходи для збереження мігруючих водно-болотних птахів, звертаючи особливу увагу на види, що перебувають під загрозою зникнення, або тих, що мають несприятливий статус збереження

Угода була підписана від імені України 16 жовтня 1998 року в м. Гаазі. Ратифіковано Законом України N 62-IV від 04.07.2002 р

Угоди про збереження кажанів в Європі, 1991 р.

Міжнародний договір, який зобов'язує його учасників зберігати рукокрилих на своїй території. **Основна мета Угоди** - служити базою для збереження рукокрилих на всій території їхнього проживання в Європі. Відповідно до тексту Угоди, її учасники забороняють навмисний відлов, утримання в неволі та вбивство рукокрилих, за винятком потреб дослідницьких робіт, для яких необхідне отримання спеціального дозволу. Учасники угоди визначають територію для збереження рукокрилих, досліджують статус та тенденції розвитку популяцій рукокрилих та особливості їх міграцій. На основі результатів даних досліджень керівництво Угоди розробляє рекомендації та директиви, які потім проводяться учасниками Угоди на національному рівні.

Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, CITES, Вашингтон, 1979 р

Мета Конвенції полягає в тому, щоб гарантувати, що міжнародна торгівля дикими тваринами і рослинами не створює загрози їх виживанню; договір надає різні ступені захисту для більш ніж 33 000 видів тварин і рослин. Преамбула Конвенції:

Держави, що домовляються

- ✓ визнаючи, що дика фауна і флора в їх численних прекрасних і різноманітних формах є незамінною частиною природних систем Землі, які повинні охоронятися для нинішнього покоління і для майбутніх
- ✓ усвідомлюючи цінність дикої фауни і флори, що все збільшується, з погляду естетики, науки, культури, відпочинку і економіки
- ✓ визнаючи, що народи і держави є і повинні бути якнайкращими хранителями їх власних дикої фауни і флори
- ✓ визнаючи до того ж, що міжнародна співпраця є необхідною для захисту деяких видів дикої фауни і флори від надмірної експлуатації їх в міжнародній торгівлі: будучи переконаними в необхідності вживання належних заходів в цих цілях

З моменту підписання конвенції в 1975 році жоден вид, що знаходиться під її захистом, не вимер через торгівлю

Дата
ратифікації/приєднання
для України
14 травня 1999 року

Проблеми збереження біорізноманіття та ландшафтів належать до числа тих, успішне вирішення яких можливе лише на основі поєднання зусиль на місцевому, національному та міжнародному рівнях. На даний час прийнято ряд природоохоронних конвенцій та угод світового, європейського, регіонального і міждержавного рівнів, які є чинними і для України.

Базовою у сфері збереження біорізноманіття є **Конвенція про біологічне різноманіття**, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції у 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) і ратифікована Україною 29 листопада 1994 р. Цілями Конвенції є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів.

12 вересня 2002 р. Україна приєдналася до **Картахенського протоколу про біобезпеку** при Конвенції про біологічне різноманіття (2000 р.). Цей протокол має на меті захист від «продуктів» біотехнології – генетично видозмінених організмів, які можуть мати несприятливий вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття.

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ в Європі, 1976 р

Мета конвенції полягає в наступному:

- ✓ Збереженні дикої флори та фауни та їхніх природних місцеперебувань;
- ✓ Заохоченні співпраці між державами в галузі охорони природи;
- ✓ Моніторингу та контролі стану вразливих видів та видів, що знаходяться під загрозою зникнення;
- ✓ Допомозі в виданні законодавчих актів та проведенні наукових досліджень з охорони природи.

1992 року для виконання Бернської конвенції Європейський Союз створив на своїй території мережу природоохоронних територій Natura 2000. 1998 року з цією ж метою Рада Європи створила Смарагдову мережу, яка діє як доповнення до Natura 2000 поза межами Євросоюзу. Вона складається з територій особливого природоохоронного значення (Areas of Special Conservation Interest, ASCIs).

Ця програма також здійснює моніторинг та контроль стану видів, що знаходяться під загрозою зникнення, та надає допомогу в законодавчій та науковій сферах.

Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, 1995

Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є новаторським і стимулюючим підходом, спрямованим на те, щоб зупинити і повернути назад процес деградації біологічного і ландшафтного різноманіття в Європі.

Стратегія збереження біологічного й ландшафтного спрямована не на впровадження нового законодавства, а на ліквідацію прогалів у тих випадках, коли ініціативи впроваджуються не в повному обсязі чи не досягають бажаних результатів. Більше того, Стратегія шукає шляхи для ефективнішого врахування екологічних вимог у всіх відповідних соціально-економічних секторах, збільшення участі громадськості та її обізнаності з питань збереження навколишнього природного середовища та прийнятності для неї інтересів збереження.

Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики

Мета Конвенції - збереження морської екосистеми Антарктики.

У 2009 році Комісія консенсусом погодила створити репрезентативну мережу Морських заповідних зон.

Морська заповідна зона Південних Оркнейських островів

Морська заповідна зона моря Росса

Східноантарктична морська заповідна зона

Європейський червоний перелік видів тварин і рослин, що перебувають під глобальною загрозою зникнення

Червоний список Міжнародного союзу охорони природи - всеосяжний збірник відомостей про охоронний статус рослин та тварин в усьому світі. Видається Міжнародним союзом охорони природи (МСОП) з 1963 року. Червоний список опікується флорою та фауною всього світу.

Червоний список МСОП побудовано на чітких критеріях оцінки статусу видів та ризику їхнього зникнення. Ці критерії є універсальними й можуть бути застосовані для будь-якого виду (або підвиду, раси та популяції) в будь-якій регіоні світу. Метою Червоного списку є визначення та оприлюднення ступеня загрози для існування тих чи тих видів живого та надання відомостей, потрібних для збереження біологічних видів, усім, кого це може стосуватись.

Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням

Мета цієї Конвенції полягає у боротьбі з опустелюванням і пом'якшенні наслідків посухи в країнах, які потерпають від серйозної посухи і/чи опустелювання, особливо в Африці, шляхом вжиття ефективних заходів на всіх рівнях у поєднанні з угодами про міжнародне співробітництво і партнерство у рамках комплексного підходу, що відповідає Порядку денному на ХХІ століття і спрямованого на досягнення стійкого розвитку в уражених районах.

Для досягнення цієї мети необхідна довготермінова комплексна стратегія для уражених районів, спрямована одночасно на підвищення продуктивності земель, відновлення, збереження і стійке і раціональне використання земельних і водних ресурсів у цілях підвищення рівня життя, особливо на рівні громад.

Конвенцію про захист Чорного моря від забруднення

Бухарестська конвенція, Конвенція про захист Чорного моря від забруднення - конвенція, підписана в 1992 році в місті Бухарест (Румунія) представниками Болгарії, Грузії, Росії, Туреччини, Румунії та України. Бухарестська конвенція набула чинності 15 січня 1994 року. Договір визначає зобов'язання цих держав у частині зменшення і контролю забруднення Чорного моря, а також проведення їх моніторингу та оцінки для захисту морського довкілля.

Конкретні заходи містяться у трьох протоколах, які є невід'ємною частиною Конвенції: Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з берегових джерел; Протокол про співробітництво в боротьбі з забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами в аварійних ситуаціях; Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення внаслідок скидів. У 2002 році учасники Конвенції підписали Протокол про збереження біорізноманіття і ландшафтів Чорного моря, що включає «Список видів, важливих для Чорного моря»

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату

Основою дії Рамкової конвенції ООН про зміну клімату є принцип загальної, але диференційованої відповідальності сторін за кліматичні зміни, що відбуваються. Країни, що підписали Конвенцію поділяють на три категорії:

– країни з перехідною економікою, у тому числі Україна, що прийняли на себе особливі зобов'язання щодо обмеження викидів;

– країни, що прийняли на себе особливі зобов'язання фінансового характеру для допомоги країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою, у тому числі шляхом надання екологічно чистих технологій;

– країни, що розвиваються, яким надається науково-технічна й фінансова допомога в дотриманні зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів.

Віденська конвенція про охорону озонового шару

Діє як основа для міжнародних зусиль по захисту озонового шару. Однак, конвенція не включає юридично обов'язкові цілі скорочення використання хлорфторвуглеводнів, головних хімічних речовин, що викликають виснаження озонового шару. Вони викладені у супроводжувачому Монреальському протоколі.

Об'єкти охорони навколишнього середовища

Національні об'єкти охорони природного середовища

— земля, води, надра, біота та інші елементи природного середовища. Держави їх використовують, охороняють та управляють ними на основі власних законів в інтересах своїх народів

- ✓ об'єкти, що використовуються двома або декількома державами (Чорне море, Азовське море, ріка Дунай тощо);
- ✓ об'єкти, що переміщуються по території різних країн (мігруючі види тварин);
- ✓ об'єкти, що перебувають у користуванні всіх держав (атмосферне повітря, Світовий океан, Антарктида);

Міжнародні об'єкти охорони природного середовища

природні об'єкти, які знаходяться поза юрисдикцією окремих держав Ці об'єкти освоюють і охороняють на основі різних договорів, конвенцій, протоколів, що відображають спільні зусилля міжнародного співтовариства

об'єкти природного середовища, які охороняються і управляються державами, але взяті на міжнародний облік

- ✓ рідкісні та зникаючі види тварин і рослин, занесені до міжнародних Червоних переліків;
- ✓ природні об'єкти, що представляють унікальну цінність і взяті під міжнародний контроль (заповідники, національні парки, резервати, пам'ятники природи);

Беручи до уваги принцип екосистемної єдності природи МСОП, Програма ЮНЕСКО „Людина і біосфера”, Програма ООН щодо довкілля (UNEP) та інші міжнародні природоохоронні організації ще у другій половині минулого століття підняли питання про розширення різних форм екологічної співпраці у транскордонних регіонах. Однією із пріоритетних форм такої співпраці є територіальна охорона природи шляхом **створення транскордонних заповідних об’єктів** – національних природних та ландшафтних парків, біосферних заповідників (резерватів) тощо.

Створення міждержавних природно-заповідних територій є важливим аспектом діяльності МСОП (IUCN). Нині в світі в 113 країнах існує близько 160 міждержавних природно-заповідних територій, із них більше половини – в країнах Європи, де багато невеликих за площею країн і відповідно багато кордонів.

Міждержавні природно-заповідні території мають важливе значення для охорони біорізноманіття на території сусідніх країн і в цілому – в Європі. При цьому зростає площа територій із заповідним режимом, послаблюється так званий "острівний ефект" відокремлених природно-заповідних територій, потрапляють під охорону більші, отже, і більш життєздатні популяції, створюються умови для міграції тварин. Полегшується проведення реінтродукції тварин, особливо великих хижаків, яким потрібна площа. Прикордонні території з охоронним режимом можуть мати спільний банк насіння та розсадник рідкісних видів, які підтримуються людиною. В міждержавних природно-заповідних територіях об'єднуються зусилля країн в боротьбі з пожежами, бракон'єрами, незаконною торгівлею, насамперед, рослинною та тваринною сировиною. Великі переваги у цих територій в розвитку туризму, в екологічному вихованні, поширенні інформаційних матеріалів. Статус біосферного резервату для прикордонних територій підвищує їх імідж у світі.

Нині в Україні вже створено декілька міждержавних природно-заповідних територій, які є біосферними резерватами. Перший з них був створений в Карпатах у 1999 р. Національний природний парк "Ужанський" та Надсянський регіональний ландшафтний парк увійшли до складу першого у Центральній Європі трилатерального українсько-польсько-словацького біосферного резервату **"Східні Карпати"**. В рівнинній частині України створений Дунайський біосферний заповідник, який входить до складу міждержавного українсько-румунського біосферного резервату **"Дельта Дунаю"**. В 2002 р. був затверджений ЮНЕСКО українсько-польський біосферний резерват **"Західне Полісся"**, до якого увійшли з українського боку Шацький національний природний парк, а з польського – Поліський парк народів (національний) та три прилеглих регіональних ландшафтних парки.

Українсько-польсько-словацький біосферний резерват “Східні Карпати” (208 089 га). Це перший в Україні транскордонний заповідний масив, який Комісія ЮНЕСКО “Людина і біосфера” (МАБ) внесла в 1999 році у Світову мережу біосферних резерватів. З українського боку біосферний резерват включає Ужанський національний природний парк (39159 га) та Надсянський регіональний ландшафтний парк (19428 га). З польської сторони до нього належать Бещадський національний парк (27833,68 га) та два ландшафтні парки: Ціснянсько-Ветлінський (46025 га) і Долина Сяну (34865, 73 га), а з словацької – національний парк “Полонини” (29805,05 га, та його буферна зона (10973, 29 га). Створений транскордонний резерват сприяє збереженню флористичного різноманіття Бескид, яке нараховує понад 1000 видів судинних рослин, а також збереженню популяцій таких рідкісних видів хижих звірів як бурий ведмідь, вовк, рись, дикий кіт, куниця та інших. На його території успішно розмножується популяція зубра, яка нараховує близько 30 голів та популяція гуцульського коня. Важлива роль резервату для підтримання екологічної рівноваги басейнів гірських річок Ужа та Сяну. На значній площі збереглися унікальні для Центральної Європи пралісові екосистеми, які є цінними еталонами для ведення лісового господарства на природних засадах.

Українсько-румунський біосферний резерват „Дельта Дунаю”(626400 га). Це другий на Україні транскордонний біосферний резерват, який Комісія ЮНЕСКО “Людина і біосфера” (МАБ) включила у міжнародну мережу. Дельта Дунаю, другої по величині європейської річки, належить до особливо цінних в екологічному плані природно-територіальних комплексів у Європі. Це наймолодша природним шляхом сформована частина суходолу на нашому континенті, вік якої становить два-чотири століття. Дельта Дунаю надзвичайно динамічний і мозаїчний ландшафт, який включає озера, протоки, річні рукави, болота, різні за віком острови.

Цей біосферний резерват був створений на базі природного заповідника "Дунайські плавні" Дунайського біосферного заповідника загальною площею 46402,9 га і був включений разом з біосферним резерватом Румунії „Дельта Дунаю” до складу Світової мережі біосферних резерватів в якості транскордонного біосферного резервату під загальною назвою “Дельта Дунаю”. На українській частині резервату відмічено 692 види судинних рослин, (в т.ч. 2 з Європейського червоного переліку і 16 – з Червоної книги України), 900 видів водоростей. У складі фауни 388 хребетних тварин (в т. ч. – 20 – з Європейського червоного переліку та 70 – з Червоної книги України).

Українсько-румунський біосферний резерват „Дельта Дунаю”

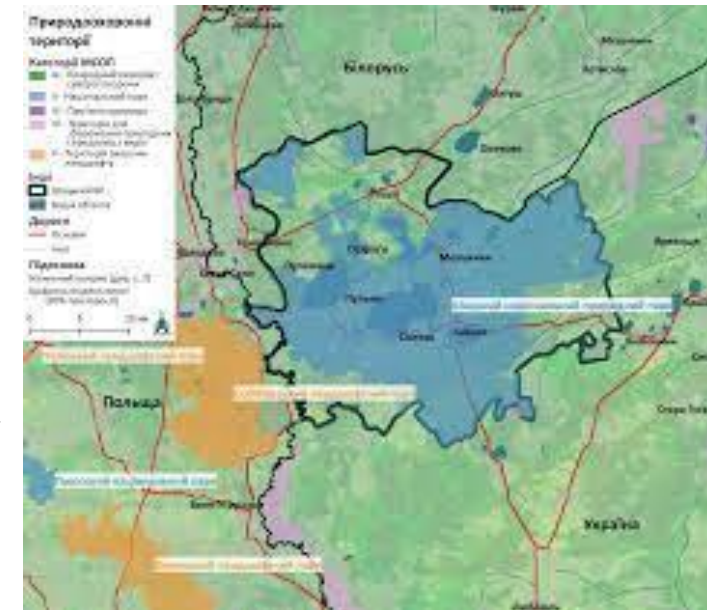
Особливо важливими територіями для охорони біорізноманіття є Стенцівсько-Жебриянівські плавні, Жебриянівська гряда та територія колишнього природного заповідника "Дунайські плавні". Румунський біосферний резерват "Дельта Дунаю" має загальну площу 591200 га, під суворою охороною 16 ділянок площею 52580 га. Флора румунської частини включає 730 видів, серед них 100 рідкісних видів. Дуже багата орнітофауна цієї території, яка нараховує 280 видів, у тому числі 177 гніздових. Саме для гніздування та масових сезонних скупчень птахів водно-болотного комплексу значення дельти Дунаю (в цілому) важко переоцінити. Функціонування поруч двох екологічно взаємопов'язаних великих заповідних природно-територіальних комплексів України і Румунії дозволить зберегти біологічне, екологічне і ландшафтне різноманіття унікального на нашому континенті у біогеографічному плані біому в дельті Дунаю. Спільна програма моніторингу на його території дозволить з'ясувати ряд питань, що стосуються динамічних тенденцій природних екосистем

Завершується підготовка матеріалів щодо створення біосферного резервату "Західне Полісся" на кордоні України і Польщі, українська та польська частини якого за назвами Шацький біосферний резерват та Біосферний резерват „Західне Полісся” у 2002 р. уже включені до складу Світової мережі біосферних резерватів. Район Шацького біосферного резервату є комплексом 22 озер, найбільше з яких – озеро Світязь, мішаних лісів (займають близько 40% від загальної площі), лук і боліт. Тут зростає 825 видів судинних рослин, із яких 33 – з Червоної книги України – альдрованда пухирчаста, гудайера повзуча та інші. В складі фауни 44 види ссавців, 238 – птахів, 28 – риб.

На території Польщі до резервату ввійшли Поліський національний парк і 3 ландшафтних парки. В складі флори резервату 928 видів судинних рослин, 127 – мохів, 166 – лишайників. Із рідкісних видів – альдрованда пухирчаста, жировик Лезеля, росичка англійська, щитолісник звичайний та ін. В складі фауни 146 видів птахів (серед них 17 рідкісних), тут є бобер, видра, дуже значна популяція болотної черепахи. В цілому, біосферний резерват охопить типові і рідкісні комплекси Західного Полісся. У 2002 р. поряд із створюваним українсько-польським у Республіці Білорусь створено природний заказник „Прибузьке Полісся” і білоруська сторона уже виявила намір приєднатися до процесу створення транскордонного біосферного резервату „Західне Полісся.”. Варто також відзначити, що долина р. Західний Буг розглядається як перспективний транскордонний (українсько-польсько-білоруський) екокоридор у Центрально-Східній Європі.

Уже нині проводиться робота по створенню нових транскордонних природоохоронних територій. До перспективних належать ділянки "Розточчя", "Прип'ять-Стохід", "Брянські та Старогутські ліси", "Марамороські гори", "Притисянська низовина".

Міжнародна охорона всесвітньої природної спадщини

Під міжнародною охороною всесвітньої культурної і природної спадщини розуміють організацію системи міжнародного співробітництва і допомоги для надання державам–сторонам Конвенції допомоги в зусиллях, спрямованих на збереження й виявлення цієї спадщини.

Міжнародні нормативно-правові акти про охорону природної спадщини

- ✓ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972)
- ✓ Рекомендації про охорону на національному рівні культурної і природної спадщини (Париж, 1972)

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972)

Конвенція окреслює поняття **культурної** (ст. 1) і **природної спадщини** (ст. 2).

Кожна сторона Конвенції з метою забезпечення цілей Конвенції проводить загальну політику для охорони, збереження і популяризації природної і культурної спадщини. (ст. 5). Кожна сторона Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, яка розміщена на території інших держав - сторінок цієї Конвенції (ст. 6.2).

Конвенцією створюється *Міжурядовий комітет з охорони світової культурної і природної спадщини* (ст. 8). Сторони Конвенції подають Комітету перелік цінностей культурної і природної спадщини, що розміщені на їх території і можуть бути включені у Список світової спадщини, якщо вони мають видатну універсальну цінність відповідно до встановлених критеріїв (ст. 11).

Конвенцією створюється Фонд охорони світової культурної і природної спадщини, що має видатну універсальну цінність і називається Фондом світової спадщини (ст. 15).

Дата ратифікації України - 4 жовтня 1988 р.

Дата набрання чинності для України - 12 січня 1989 р.

Природна спадщина - це об'єкти, які мають видатну універсальну цінність з погляду збереження, природної краси, естетики чи науки.

Під природною спадщиною розуміються:

- ✓ природні пам'ятки, створені фізичними й біологічними утвореннями або групами таких утворень, що мають видатну універсальну цінність з точки зору естетики чи науки;
- ✓ геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони, що є ареалом видів тварин і рослин, які зазнають загрози й мають видатну універсальну цінність з точки зору науки чи збереження;
- ✓ природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони, що мають видатну універсальну цінність з точки зору науки, збереження чи природної краси.

Культурна спадщина - сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, результат духовної і матеріальної діяльності. 1963 року створена загальноєвропейська федерація Europa Nostra з метою популяризації і захисту культурної спадщини та природного середовища Європи.

Під «культурною спадщиною» розуміються:

- ✓ пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- ✓ ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- ✓ визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

До культурної спадщини відноситься також: вміст бібліотек, музеїв, архівів. До матеріальної культури належать також архітектурні будівлі: церкви, монастирі, замки, палаци та інші культурні та архітектурні пам'ятники.

Світова́ спáдщина ЮНЕСКО (англ. World Heritage) - видатні культурні та природні цінності, що вважаються надбанням усього людства. Ці цінності перелічені в Списку ЮНЕСКО.

Головна мета списку Світової спадщини - зробити відомими і захистити об'єкти, які є унікальними у своєму роді. З цією метою, а також через прагнення до об'єктивності, були складені оцінювальні критерії. Спочатку (з 1978 року) існували тільки критерії для об'єктів культурної спадщини - цей список налічував шість пунктів. Потім, - для відновлення рівноваги між різними континентами, - з'явилися природні об'єкти та для них список складався з чотирьох пунктів. Нарешті у 2005 році всі ці критерії були зведені воедино, і тепер кожен об'єкт Світової спадщини має в своєму описі хоч би один з них. Номери критеріїв зазвичай позначаються римськими числами, написаними маленькими буквами.

Культурні критерії

(I) Об'єкт є шедевром людського творчого генія.

(II) Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей протягом певного періоду часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, в плануванні міст або створенні ландшафтів.

(III) Об'єкт є унікальним або принаймні винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує досі або вже зникла.

(IV) Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю чи ландшафту, що ілюструє значущий період людської історії.

(V) Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, є зразком культури (чи культур) або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив незворотних змін.

(VI) Об'єкт безпосередньо чи матеріально пов'язаний з подіями або чинними традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами і має виняткову світову важливість. (На думку комітету ЮНЕСКО цей критерій повинен переважно використовуватися разом з ще якимось критерієм чи критеріями).

Природні критерії

(VII) Об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси і естетичної важливості.

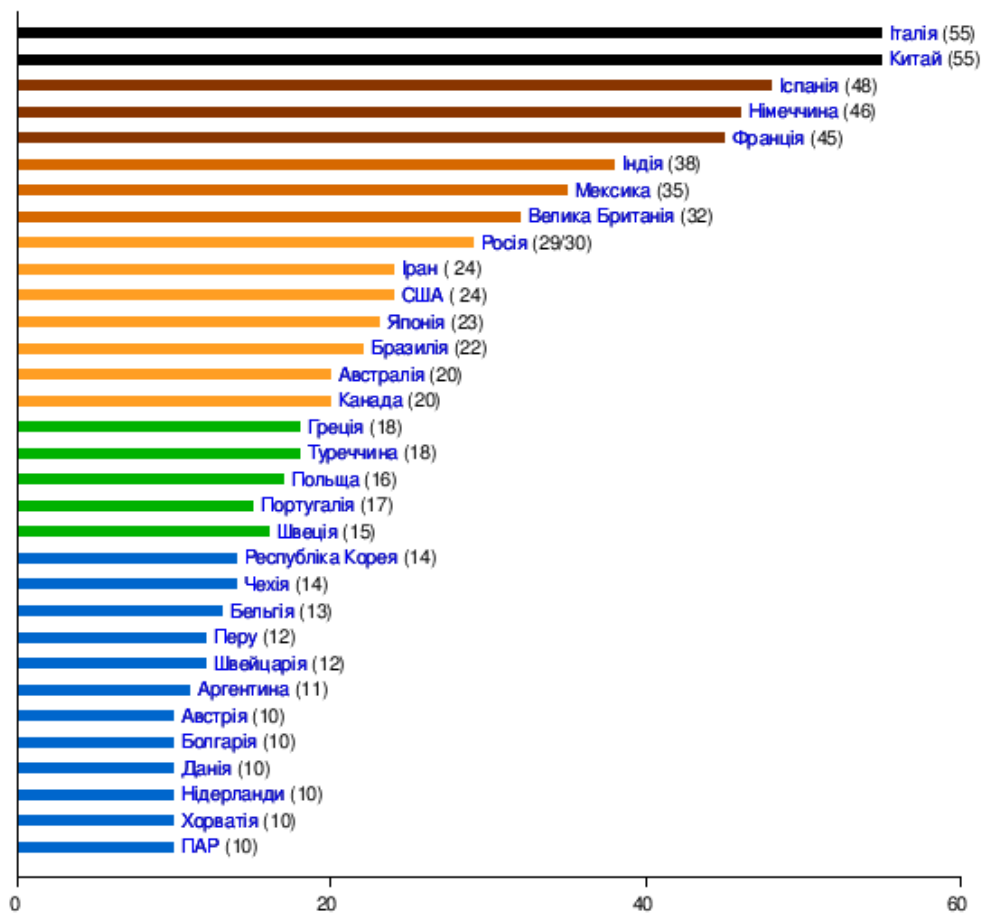
(VIII) Об'єкт є видатним зразком головних етапів історії Землі, зокрема пам'ятником минулого, символом геологічних процесів, що відбуваються, розвитку рельєфу або символом геоморфічних чи фізіографічних особливостей.

(IX) Об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, які відбуваються в еволюції і розвитку земних, прісноводних, берегових і морських екосистем і рослинних і тваринних угруповань.

(X) Об'єкт включає найважливіше або найзначніше природне місце існування для збереження в ній біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів виняткової світової наукової цінності.

Країни з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини (2019 рік).

5 географічних регіонів, визначених ЮНЕСКО:

- Європа і Північна Америка
- Азія і Океанія
- Арабські країни
- Латинська Америка і Кариби
- Африка

Регіон ЮНЕСКО	Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Загалом	%
Африка	42	33	3	78	9 %
Арабські країни	60	4	1	65	7 %
Азія і Тихоокеанський регіон	129	48	9	186	21 %
Європа і Північна Америка	375	56	9	440	49 %
Латинська Америка і Кариби	83	35	3	121	14 %
Загалом	689	176	25	890	100 %

Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2021 рік налічує 7 найменувань, що приблизно становить 0,62% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1121 станом на 2020 рік).

З-поміж 7 об'єктів 6 є об'єктами культурного (критерії I-VI) й 1 - природного типу (критерії VII-X). Детальний розподіл об'єктів за критеріями подано у таблиці нижче. Невідповідність кількості об'єктів у таблиці з загальною кількістю об'єктів зумовлена тим, що одна пам'ятка може відповідати кільком критеріям.

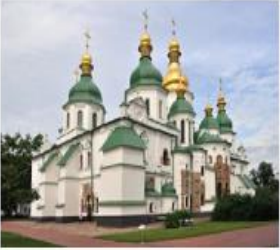

Об'єкти за критеріями											
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
1	5	4	3	2	1	—	—	1	—		

4 з 7 українських об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО повністю знаходяться в межах території України. Інші 3 пам'ятки частково перебувають на території інших держав:

- ✓ Пункти геодезичної дуги Струве розміщені також у Норвегії, Швеції, Фінляндії, Росії, Естонії, Латвії, Литві, Білорусі та Молдові;
- ✓ Букові праліси знаходяться також в Австрії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Іспанії, Італії, Німеччині, Румунії, Словенії, Словаччині та Хорватії;
- ✓ Дерев'яні церкви карпатського регіону перебувають також на території Польщі.

Список об'єктів

Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра

1		Софійський собор	Київ	1037	1990 (незначні зміни 2005, 2021)	527 ^{сф}	i, ii, iii, iv
		Києво-Печерська лавра		1051			
		Церква Спаса на Берестові		XII—XVII століття			

Львів — ансамбль історичного центру

2		Високий замок і Підзамче, Середмістя	Львів	XIII—XVIII століття	1998 (незначні зміни 2008)	865 ^{сф}	ii, v
		Ансамбль собору святого Юра	Львів	1744 - 1762	1998 (незначні зміни 2008)	865 ^{сф}	ii, v

Список об'єктів

Геодезична дуга Струве

Пункт геодезичної дуги Струве
«Катеринівка»

Хмельницька область
Хмельницький район
село Катеринівка

Пункт геодезичної дуги Струве
«Фельштин»

Хмельницька область
Хмельницький район
село Гвардійське

Пункт геодезичної дуги Струве
«Баранівка»

Хмельницька область
Ярмолинецький район
село Баранівка

1816—1855

2005

1187⁵

ii, iii, vi

Пункт геодезичної дуги Струве
«Старо-Некрасівка»

Одеська область
Ізмаїльський район
село Стара Некрасівка

Список об'єктів

4 [2]		<p>Первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Черногора • Кузій — Трибушани • Мараморош • Стужиця — Ужок • Свидовець • Уголька — Широкий Луг <ul style="list-style-type: none"> • Горгани • Розточчя • Сатанівська дача • Синевир — Дарвайка • Синевир — Квасовець • Синевир — Стримба • Синевир — Вільшани • Зачарований край — Іршавка • Зачарований край — Великий Діл 	<p>Закарпатська область Іршавський, Міжгірський, Рахівський і Тячівський райони</p> <p>Івано-Франківська область Надвірнянський район</p> <p>Львівська область Яворівський район</p> <p>Хмельницька область Городоцький район</p>	—	2007 (розширено 2011, 2017 та 2021)	1133	ix
5		Резиденція митрополитів Буковини та Далмації	Чернівці	1864—1882	2011	1330	ii, iii, iv

Список об'єктів

Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні

	<p>Церква Святого Духа</p>	<p>Львівська область Жовківський район село Потелич</p>	<p>1502</p>			
	<p>Церква Собору Пресвятої Богородиці</p>	<p>Львівська область Турківський район село Матків</p>	<p>1838</p>			
	<p>Церква Святої Трійці</p>	<p>Львівська область місто Жовква</p>	<p>1720</p>			
	<p>Церква святого Юра</p>	<p>Львівська область місто Дрогобич</p>	<p>1502</p>	<p>2013</p>	<p>1424Ф</p>	<p>iii, iv</p>
	<p>Церква Святого Духа</p>	<p>Івано-Франківська область місто Рогатин</p>	<p>1598</p>			

Список об'єктів

		<p>Церква Різдва Пресвятої Богородиці</p>	<p>Івано-Франківська область Коломийський район село Нижній Вербіж</p>	<p>1808</p>			
		<p>Вознесенська церква</p>	<p>Закарпатська область Рахівський район селище Ясіня</p>	<p>XVI століття</p>			
		<p>Церква святого Михайла</p>	<p>Закарпатська область Великобerezнянський район село Ужок</p>	<p>1745</p>			
<p>7</p>		<p>Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стародавнє місто Херсонес Таврійський • Ділянка хори в Юхариній балці • Ділянка хори у балці Бермана • Ділянка хори на Безіменній висоті • Ділянка хори у Стрілецькій балці • Ділянки хори на перешийку Маячного півострова • Ділянка хори на Виноградному місі 	<p>Севастополь</p>	<p>IV ст. до н. е. — XII ст. н. е.</p>	<p>2013</p>	<p>1411⁹</p>	<p>ii, v</p>

Перелік об'єктів Світової спадщини в небезпеці (англ. List of World Heritage Sites in danger, фр. Liste du patrimoine mondial en péril) - перелік об'єктів Світової спадщини, що, на думку експертів ЮНЕСКО, перебувають під загрозою зникнення/знищення внаслідок природних причин або через втручання людини (збройні конфлікти та війни, землетруси й інші природні катастрофи, забруднення, браконьєрство, невпорядковане будівництво тощо). Занесення в окремий список свідчить про необхідність особливої уваги до цих об'єктів та вживання невідкладних заходів щодо їх порятунку/збереження

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B%D1%96%D0%BA_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B2_%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96_\(%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B%D1%96%D0%BA_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B2_%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96_(%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E)) (станом на 2011 рік)

Які об'єкти охороняє ЮНЕСКО в Україні?

<https://www.youtube.com/watch?v=QVM1y00AzEA>

14 об'єктів ЮНЕСКО

<https://www.youtube.com/watch?v=xD2WTEwF0xI>

7 чудес української природи

<https://www.youtube.com/watch?v=R795gjM3xj4>

7 рукотворних чудес України

<https://www.youtube.com/watch?v=kDh6bdJpOGE>

**ТОП 7 КРАСИВИХ МІСЦЬ В
УКРАЇНІ, ДЕ ВИ ПОВИННІ
ПОБУВАТИ**

<https://www.youtube.com/watch?v=CDh3mtIIWRQ>